

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه

(صفحات ۲۱۵ تا ۲۴۴)

<https://doi.org/10.71689/icsq.2025.1202370>

هادی سارانی^۱ * دکتر حسنعلی ویسکرمی^۲ * دکتر عزت‌الله قدم‌پور^۳

پنیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۵

دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۷

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی با گرایش دانش‌آموزان دوم متوسطه به مصرف مواد با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیت انجام گرفت. روش این پژوهش همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه ۳۸۰ دانش‌آموز بود که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری شامل پرسشنامه‌های استاندارد نگرش به اعتیاد نظری (۱۳۸۰)، شخصیت کاستا و مک کری (۱۹۹۲) و پرسشنامه محقق ساخته باورهای فرهنگی بومی بود. نتایج نشان داد که بین باورهای فرهنگی بومی و نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که باورهای فرهنگی بومی به صورت غیرمستقیم از طریق شخصیت بر نگرش دانش‌آموزان به مصرف مواد تأثیر معناداری دارد. در نتیجه، باورهای فرهنگ بومی می‌تواند در گرایش یا عدم گرایش دانش‌آموزان به مصرف مواد، نقش کلیدی ایفا کند؛ بنابراین، شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز و تقویت عوامل محافظت‌کننده فرهنگ بومی می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از اعتیاد در میان اقوام مختلف ایرانی داشته باشد.

واژگان کلیدی: عوامل محافظ و خطر ساز فرهنگ بومی، نگرش به اعتیاد، شخصیت.

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران:

hadisarani@yahoo.com

۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران: (نویسنده مسئول)

veiskarami.h@lu.ac.ir

۳. استاد گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران: ghadampour.e@lu.ac.ir

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

۱- بیان مسئله

اعتیاد به مواد مخدر یک بیماری عصبی روان‌پزشکی مزمن است که با مصرف اجباری داروها بدون توجه به پیامدهای منفی و میزان بالای عود حتی پس از دوره‌های طولانی پرهیز مشخص می‌شود (ژائو و همکاران، ۲۰۲۲). نوجوانی مرحله‌ای کلیدی از رشد است که با دگرگونی‌های عمیق فیزیکی، شناختی، عاطفی، اجتماعی و رفتاری مشخص می‌شود. تغییرات عصبی زیستی زیربنای این فرایندهای پیچیده رشدی ممکن است نوجوانان را مستعد شروع مصرف مواد، ایجاد اختلالات مصرف مواد و تجربه پیامدهای نامطلوب بالقوه جدی و طولانی‌مدت مرتبط با مواد کند (گری و اسکوگلیا^۱، ۲۰۱۸). مطابق با تحقیقات مصرف اکثر مواد ممنوعه در نوجوانی شروع می‌شود (حمیدالله^۲ و همکاران، ۲۰۲۰؛ هنگ، پلتزر^۳، ۲۰۱۹). لذا، نوجوانی یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی برای تجربه سوءمصرف مواد است. از سوی دیگر، خطر سوءمصرف مواد، افراد دارای نگرش ناکارآمد و همچنین افراد دارای نگرش مثبت نسبت به مواد را بیشتر تهدید می‌کند (فولادوند و همکاران، ۲۰۱۷)؛ بنابراین شناسایی عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز مؤثر بر نگرش نوجوانان، تأثیر بسزایی در کاهش نگرش مثبت و تقویت نگرش منفی نسبت به مواد مخدر دارد و از طریق آن می‌توان اقدامات پیشگیرانه مؤثری انجام داد (دنهارد و مورفی^۴، ۲۰۱۳). یکی از عواملی که می‌تواند، نگرش نوجوانان نسبت به مصرف مواد را، تأثیر قرار دهد، فرهنگ بومی است.

نحوه شکل‌گیری فرهنگ و درک آن بر نگرش افراد تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین فرهنگ چارچوبی برای نگرش فرد و منعکس‌کننده نگرش‌های فرهنگی خاص است (شفحات^۵، ۲۰۲۰). فرهنگ افراد در شکل دادن به رفتارها و باورهای مرتبط با سلامت نقش بسزایی دارد (بتانکورت^۶، ۲۰۰۶). درواقع درک مردم از سلامتی و بیماری می‌تواند، تحت تأثیر فاکتورهای فرهنگی قرار گیرد (عراقیه و همکاران، ۱۳۹۰). ازاین‌رو،

1- Zhao & Et al

2- Gray & Squeglia

3- Hamidullah

4- Hong, Peltzer

5- Dennhardt & Murphy

۶- Shafahat

7- Betancourt

فرهنگ بومی به روش منحصربه‌فردی بر سلامت روان افراد تأثیر می‌گذارد (گونزالس ۱ و همکاران، ۲۰۲۲). مطالعات، نشان داده که فرهنگ بومی از افراد در برابر اختلال مصرف مواد (نومبورا ۲ و همکاران، ۲۰۲۳) و مشکلات سلامت روان (بیر ۳ و همکاران، ۲۰۱۸) محافظت می‌کند.

فرهنگ بومی به شیوه زندگی، آداب و رسوم، رفتار اجتماعی و عقاید و ارزش‌های منتقل‌شده از نسلی به نسل دیگر اشاره دارد. فرهنگ بومی معمولاً دارای سنت‌های اجدادی و پیوندهای ملی تاریخی با سرزمینی است که نسل‌های نسل مردم در آن زندگی کرده‌اند؛ بنابراین فرهنگ بومی به سیستم‌های اعتقادی، تجربیات زندگی، دانش، ایده‌ها و مکان‌های ارزشمند مشترک مردمی که به یک سرزمین تعلق دارند، اشاره دارد (رادماچر ۴، ۲۰۲۳). از مصداق‌های این نوع فرهنگ می‌توان به رفتار خاص یک قوم در مورد مسائل دینی و مذهبی، قصه‌ها و افسانه‌های عامیانه، موسیقی بومی محلی، صنایع دستی، هنجارهای خاص آن قوم در معاشرت با دیگران اشاره کرد. این نوع فرهنگ چون در یک سیر تکاملی طبیعی و بنا به نیازهای واقعی شکل گرفته و نسبت بیشتری با جغرافیا دارد، به‌ندرت دچار اضمحلال شده و به همین جهت آن را اصیل به شمار می‌آورند. فرهنگ بومی و شیوه‌های مداخله فرهنگی نقش انکارناپذیری در پیشگیری و درمان اعتیاد و سایر وقایع آسیب‌زا برای مردم بومی بر عهده دارد (ون دایک ۵ و همکاران، ۲۰۱۷). در نتیجه، باتوجه به نقش باورهای فرهنگی اجتماعی بر ادراک و رفتار افراد نسبت به سوءمصرف مواد (دوگوتاس ۶، ۲۰۲۳) و تأثیر فرهنگ در شکل‌گیری انتظارات افراد (ابوت و چیس ۷، ۲۰۰۸) توجه به فرهنگ بومی برای پیشگیری و درمان اعتیاد ضروری است.

تحقیقات نشان داده که مصرف مواد مخدر یک رابطه نزدیک با فرهنگ،

1- Gonzalez

2- Nombora

3- Bear

۴- Rademacher

۵- Van Dijk

۶- Dogutas

۷- Abbott & Chase

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

اعتقادات، باورهای دینی، شرایط اقتصادی- اجتماعی و پیشینه تاریخی و موقعیت جغرافیایی هر کشور دارد (مومینی و همکاران، ۱۳۹۸ و میر فردی و شهریاری، ۱۳۹۶). علاوه بر این تحقیقات نشان‌دهنده نقش شتاببخشی فرهنگ بومی در درمان و پیشگیری اعتیاد است (پارک لی و همکاران، ۲۰۱۸؛ سوتو و همکاران، ۲۰۲۲ و راکی و همکاران، ۲۰۱۶)؛ بنابراین، تأکید بر هویت فرهنگی و القای احساس غرور در میراث و سنت‌های معنوی (پلامر و نجوگونا، ۲۰۰۹) و بازیابی فرهنگی که شامل بازیابی هویت قومی قابل دوام و دستیابی به یک شبکه اجتماعی کارآمد و متعهد به بهبودی فرد است، می‌تواند مکانیزمی حفاظتی در برابر سوء مصرف مواد ایجاد کند (ابوت و چیس، ۲۰۰۸). از دیگر عوامل محافظت‌کننده فرهنگی در برابر اعتیاد می‌توان به پایبندی به ارزش‌های فرهنگی (اپل و توباویل، ۲۰۱۲)، نگرش‌ها و رفتارهای فرهنگی (نسیم و همکاران، ۲۰۱۱)، درک و مداخله ارزش‌های فرهنگی (نیکرسون، ۲۰۱۶)، قدردانی فرهنگی (هیوی و همکاران، ۲۰۱۴)، فروتنی فرهنگی (کائور لگا و نوینز، ۲۰۱۲) و هویت فرهنگی قوی (اپل و توباویل، ۲۰۱۲) اشاره کرد.

در فروتنی فرهنگی فرد محدودیت‌های ناشی از دیدگاه فرهنگی خود را درک می‌کند. فروتنی فرهنگی، فرضیات در مورد دیگران را کاهش می‌دهد و آن را با کنجکاوی فعال برای یادگیری تفاوت‌های فرهنگی و نشان دادن حساسیت به نیازهای فرهنگی جایگزین می‌کند (نیکرسون، ۲۰۱۶). همچنین در قدردانی فرهنگی، زمانی که افراد برای یک فرهنگ اهمیت، معنا و ارزش قائل می‌شوند، ممکن است طیفی از

۱- Park lee & et al

۲- Soto

۳- Rokey

۴- Plummer, Njuguna

۵- Epple, Thubauville

۶- Nickerson

۷- Huey

۸- Kaur, Legha & Novins

ارزیابی‌های مثبت یا منفی ظاهر گردد (اپل و توباویل، ۲۰۱۲). ارزیابی مثبت از فرهنگ فرد با ایجاد احساس خود ارزشمندی و پیوند با هدف به آرامش کمک می‌کند (کیانگ^۱ و همکاران، ۲۰۰۶).

علی‌رغم این که برخی فرهنگ را یک عامل محافظت‌کننده می‌دانند (هریس و مک فارلند، ۲۰۰۰) و عوامل مخاطره‌ای فرهنگ را ناشی از کج روی و انحراف از فرهنگ می‌دانند، شواهد نشان می‌دهد که فرهنگ هم دارای عوامل مخاطره‌ای و هم عوامل محافظت‌کننده است (دوگوتاس، ۲۰۲۳؛ کورنژو و همکاران، ۲۰۲۰؛ نسیم و همکاران، ۲۰۱۱؛ ریلی و همکاران، ۲۰۲۰؛ ویلرا و همکاران، ۲۰۱۹؛ ریس-گارسیا و همکاران، ۲۰۱۰)؛ بنابراین، فرهنگ (بومی / محلی / قومی) هم نقش تسهیل‌گری و هم نقش پیشگیری و شفابخشی از اعتیاد را در میان دانش‌آموزان ایفا کند.

آنومی، یا از دست دادن هویت فرهنگی، یک عامل مخاطره‌ای فرهنگی است. آنومی یا از دست دادن هویت قومی یا فرهنگی سالم، در میان جمعیت‌های بومی رخ می‌دهد که فرهنگ‌هایشان به دلیل هجوم گسترده و ناگهانی نفوذ خارجی ویران شده است (وستر مایر، ۲۰۰۴). از دست دادن هویت قومی یا قطع ارتباط با ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی سبب شده تا افراد در تلاشی ناموفق برای مقابله با اضطراب وجودی خود به الکل و مواد روی آورند (مک کورمیک، ۲۰۰۰). به همین دلیل، بزرگان بومی آمریکا معتقدند که بسیاری از مشکلات سوءمصرف مواد با از دست دادن فرهنگ سنتی مرتبط است. (سلمکو، وود، تورمن، ۲۰۰۶).

یکی دیگر از مخاطرات فرهنگی بی‌اعتمادی فرهنگی است. بی‌اعتمادی فرهنگی به احساس بدگمانی نسبت به افراد جریان اصلی اشاره دارد (کیم، کندال و چئون، ۲۰۱۶).

۱- Kiang

۲- Harris, McFarland

۳- Cornejo

۴- Reilly & Et al

5- Wheelera

6- Reyes-García

7- Westermeyer

8- Szelemko, Wood, Thurman

9- Kim, Kendall, & Cheon

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

برخلاف تأثیرات مفید دین‌داری و اعمال خانوادگی، بی‌اعتمادی فرهنگی تأثیر نامطلوبی روی افراد دارد. نگرش‌های بی‌اعتمادی فرهنگی پیش‌بینی‌کننده افزایش مصرف مواد در نوجوانان و جوانان است. نوجوانانی که به‌شدت مشکوک و منتقد رفتار جریان اصلی جامعه هستند؛ افزایش مصرف مواد بیشتری را به‌ویژه در زمینه‌ی بی‌نظمی اجتماعی از خود بروز داده‌اند (نسیم و همکاران، ۲۰۱۱).

تحقیقات نشان می‌دهد که در مقایسه با سایر گروه‌های قومی ایالات متحده، بومیان بالاترین میزان وابستگی به الکل و سایر مواد مخدر را دارند همچنین تحقیقات نشان داده که نوجوانان بومی آمریکایی بالاترین میزان مصرف مواد و اختلالات مرتبط با مواد را دارند (گوئنزل، دای، دین، ۲۰۲۳؛ سوتو و همکاران، ۲۰۲۲). یکی از تأثیرگذارترین عوامل مؤثر بر گرایش بومیان به مواد و الکل هنجارها و باورهای تشویق‌کننده یا تسهیل‌گر است. این باورها یکی از عوامل مخاطره‌ای فرهنگ بومی است و در میان اقوام مختلف ایران نیز وجود دارد. این هنجارها به طور متنوع و گاهی درهم‌آمیخته، زمینه‌هایی اجتماعی و گروهی را برای مصرف مواد فراهم می‌کند. مطابق تحقیقات مختلف باورهای تسهیل‌گر/ تشویق‌کننده یکی از دلایل اصلی گرایش جوانان به اعتیاد است (صدیق سروسرستانی و قادری، ۱۳۸۹؛ حسینی، ۱۳۹۷؛ حسین زاده فرمی و صادقی ده چشمه، ۱۳۹۸؛ مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸؛ میر فردی و شهریاری، ۱۳۹۶). از دیگر عوامل مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی می‌توان به تقابل فرهنگ‌ها (کارواخال و یانگ، ۲۰۰۹)، انحطاط فرهنگی (مک کورمیک، ۲۰۰۰) و ازهم‌گسیختگی جامعه اشاره کرد؛ بنابراین، فرهنگ بومی علاوه بر نقش درمانی و پیشگیری (محافظتی)، نقش تسهیل‌گری (مخاطره‌ای) هم دارد. با این حال ادبیات فاقد تعریف و توصیه‌های منسجمی برای نحوه‌ی عملیاتی کردن و ارزیابی درمان مبتنی بر شایستگی فرهنگ بومی در درمان اعتیاد است (گونزالس، گارفینکل، ۲۰۰۳).

مطالعات نشان می‌دهد که زمینه فرهنگی نقش اساسی در چگونگی درک خود

-
- 1 - Nasim
 - 2- Guenzel, Dai, Dean
 - 3- Carvajal & Young
 - 4- McCormick
 - 5- Gonzalez, Garfinkle

و نحوه بیان شخصیت دارد (بنجامین، گوان^۱، ۲۰۲۰). فرهنگ شخصیت را شکل می‌دهد زیرا افراد همیشه در محیط‌های فرهنگی قرار می‌گیرند (اویسرمن^۲، ۲۰۱۷). فرهنگ زمینه را برای عواطف، انگیزه‌ها، شناخت‌ها و رفتارهای افراد فراهم می‌کند. درواقع، الگوهای نسبتاً پایداری که بیانگر شخصیت هستند و جنبه‌های اساسی زندگی، همه در فرهنگ قرار دارند (لو، بنت - مارتینز و وانگ^۳، ۲۰۲۰). فرهنگ به روش‌های پیچیده‌ای بر شخصیت تأثیر می‌گذارد. یکی از اولین تأثیرات فرهنگ بر شخصیت اغلب ضمنی است و بدون آگاهی افراد عمل می‌کند. همان‌طور که افراد به زندگی روزمره خود می‌پردازند، عناصر ظریف و پیچیده محیط فرهنگی خود را به طور ناخودآگاه جذب می‌کنند، از جمله نمادهای فرهنگی می‌توان به باورها، ارزش‌ها، هنجارها و عملکردها اشاره کرد (چیو و همکاران^۴، ۲۰۱۰). دومین تأثیر فرهنگ بر شخصیت متکثر است. هر فرد به گروه‌های فرهنگی متعددی تعلق دارد، بنابراین شخصیت تا حدی تحت تأثیر عناصر فرهنگ‌های متعدد است که دائماً در حال تعامل و تکامل هستند (موریس و همکاران^۵، ۲۰۱۵). سومین تأثیر فرهنگ بر شخصیت، به جای قطعی، احتمالی است. یک فرهنگ ممکن است اعضای خود را به تفکر، احساس و رفتار به شیوه‌های خاصی متمایل کند، اما افراد دیگر در همان فرهنگ عناصر فرهنگی آن را به طور متفاوتی درونی می‌کنند. آنچه یک فرد درونی می‌کند به عوامل متعددی از جمله خلق‌وخوی، تربیت، تحصیلات و اینکه چه عناصر فرهنگی در محیط محلی فرد برجسته است، بستگی دارد (لو و همکاران^۶، ۲۰۲۳). تحقیقات مختلف جامعه‌شناختی و روان‌شناختی نشان می‌دهد ویژگی‌های فرهنگی یک جامعه تفاوت‌های شخصیتی بارزی را در میان افراد آن جامعه در مقایسه با سایر جوامع ایجاد می‌کند؛ بنابراین فرهنگ بومی اقوام مختلف ایرانی با ویژگی بارزی که دارد، تأثیری عمیقی بر روی شخصیت نوجوانان بر جا می‌گذارد. البته رابطه فرهنگ و شخصیت رابطه‌ای دوطرفه است و هر کدام می‌تواند بر دیگری اثر بگذارد. مثلاً در برخی فرهنگ‌ها ویژگی‌های شخصیتی چون برون‌گرایی و در برخی جوامع فرهنگی ویژگی

1- Benjamin, Guan

2- Oyserman

۳- Lu, Benet-Martínez & Wang

4- Chiu

5- Morris

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

درون‌گرایی شکل می‌گیرد. شخصیت یکی از عوامل آسیب‌پذیری نوجوانان برای مصرف و تداوم آن مشخص شده است (هاستوفسکی، پروکوپ^۱، ۲۰۱۸). شخصیت یک پیش‌بینی‌کننده قوی رفتار اعتیادآور است (ناعمی و تاج‌آبادی، ۱۳۹۶). درواقع، شخصیت نحوه تعامل فرد با عوامل آسیب‌زا را تعیین می‌کند (هاستوفسکی، پروکوپ، ۲۰۱۸)؛ بنابراین شخصیت می‌تواند یک عامل مخاطره‌ای بالقوه و یا یک عامل محافظت‌کننده عمده از اعتیاد به حساب آید. بررسی‌ها نشان داده که ویژگی‌های شخصیتی به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز و تعدیل‌کننده نقش برجسته‌ای در شروع مصرف مواد، تداوم، پیشگیری و درمان اعتیاد دارد؛ بنابراین در پژوهش حاضر به دلیل تأثیر عمیق شخصیت بر هیجان‌خواهی، خودپنداره، سرسختی و تأثیری که در گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر دارد، مورد توجه قرار گرفته است.

از میان عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز سوءمصرف مواد، نگرش افراد از بارزترین عواملی است که مورد توجه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان قرار گرفته است (ناعمی و تاج‌آبادی، ۱۳۹۶). درنتیجه، دانشی که از شناسایی عوامل خطر ساز و محافظت‌کننده به دست می‌آید، می‌تواند برای هدایت، برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیری از سوءمصرف مواد در میان دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد. بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، پژوهشی در مورد بررسی رابطه بین فرهنگ بومی (قومی/ محلی) و نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیت یافت نشد، اما تحقیقات نشان داده که فرهنگ بومی/ محلی نقش تسهیل‌گری در گرایش به اعتیاد در افراد جامعه محلی بر عهده دارد (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸). همچنین نتایج تحقیقات نشان داده که فرهنگ بومی/ محلی نقش درمانی، (شفابخشی) و پیشگیری از اعتیاد را هم بر عهده دارد (آلدتره و همکاران^۲، ۲۰۱۶؛ گینزبری^۳، ۲۰۱۷؛ موناکو و همکاران^۴، ۲۰۲۰؛ روآن و همکاران^۵، ۲۰۱۴؛ ماینا و همکاران^۶، ۲۰۲۰ و دوان و همکاران^۷، ۲۰۱۰). نقش مخاطره‌ای (تسهیل‌گری) و همین‌طور نقش شفابخشی (محافظتی) فرهنگ

1- Hostovesky, Prokop

2- Alderete & Et al

3- Gainsbury

4- Monaco

5- Rowan

6- Maina

7- Duane

بومی در درمان و پیشگیری اعتیاد کمتر مورد توجه متخصصان این حوزه قرار گرفته است؛ بنابراین، لازم است که عوامل مخاطره آمیز و محافظت کننده فرهنگ بومی / محلی مورد توجه جدی قرار گیرد. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش شفابخشی (درمانی) و پیشگیری کنندگی فرهنگ بومی در نگرش دانش آموزان به اعتیاد با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصی است. درواقع، هدف از پژوهش این بوده که مشخص کند آیا فرهنگ بومی به عنوان یک عامل مخاطره آمیز و یا محافظت کننده با نگرش دانش آموزان به مصرف مواد، ارتباط دارد یا نه؟ و این که آیا شخصیت می‌تواند این رابطه را تحت تأثیر قرار دهد، یا نه؟ بنابراین در پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال هستیم که آیا رابطه بین فرهنگ بومی / محلی با نگرش دانش آموزان به اعتیاد با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیت دارای برازش مناسبی می‌باشد؟ بر این اساس، ضمن بررسی برازش مدل پیشنهادی فرضیات زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. باورهای فرهنگ بومی / محلی بر نگرش دانش آموزان به مصرف مواد تأثیر دارد.
۲. باورهای فرهنگ بومی / محلی بر نگرش دانش آموزان به مصرف مواد با نقش واسطه‌ای شخصیت تأثیر دارد.

۲. روش پژوهش

۲-۱. جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ به تعداد ۸۴۴۲ دانش آموز تشکیل می‌دادند. حجم نمونه مورد مطالعه باتوجه به جدول کرجسی - مورگان ۳۸۰ نفر برآورد شده است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد. باتوجه به نسبت دانش آموزان دختر و پسر در جامعه حجم نمونه برای هریک از گروه دختران و پسران به ترتیب ۲۱۸ و ۱۶۲ انتخاب گردید و به پرسشنامه‌های پژوهش پاسخ دادند، سپس برازش مدل مذکور از طریق معادلات ساختاری و با نرم افزار ایموس بررسی گردید.

۲-۲. ابزار پژوهش

پرسشنامه نگرش به اعتیاد: این پرسشنامه در مورد نگرش نسبت به اعتیاد و مواد

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

مخدر است که به صورت فرم الف و ب توسط نظری (نظری، ۱۳۸۰) ساخته شده است. این پرسشنامه به صورت لیکرتی نمره‌گذاری شده و در مورد ماده‌های مساعد (نگرش مثبت به اعتیاد) به هر یک از پاسخ‌های کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ داده می‌شود و در مورد ماده‌های نامساعد یا نگرش منفی به اعتیاد، نمره‌گذاری به ترتیب معکوس انجام می‌شود؛ بنابراین دامنه نمرات فرد در این پرسشنامه بین ۳۲ تا ۱۶۰ در نوسان خواهد بود و کسب نمره بالاتر نشانگر نگرش مساعد و مطلوب نسبت به اعتیاد و مصرف مواد مخدر است. وی برای تعیین اعتبار صوری آیتم‌های مقیاس و نیز بررسی قوت و ضعف آیتم‌ها، از نظر اساتید روان‌شناسی استفاده کرده است و همه آن‌ها نظر مساعد و موافقی درباره اعتبار مقیاس داشته‌اند. فرم اولیه مقیاس دارای ۶۴ آیتم بوده که آن‌ها نیز به دو نیمه تقسیم شده‌اند تا در مقیاس، دو فرم موازی به دست آید. نتایج نشان داد که همبستگی بین دو فرم الف و ب برابر ۰/۸۲ است و دو مقیاس به میزان بالا و رضایت بخشی با یکدیگر موازی هستند یعنی به احتمال ۰/۸۲ فرم الف مقیاس به همان میزان وضعیت نگرش فرد را مشخص می‌سازد که فرم ب مشخص می‌کند. نتایج به دست آمده در مورد مقیاس نگرش ساخته شده نشان می‌دهد که مواد مقیاس از همسانی خوبی برخوردارند. ضریب آلفای کرونباخ در فرم الف برابر ۰/۸۱ و در فرم ب برابر ۰/۸۶ است (پورچناری و گلزاری، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مذکور ۰/۸۴ برآورد گردید.

پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی: پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی، یک پرسشنامه ترکیبی است که بر اساس گویه‌های محقق ساخته و گویه‌های اعتبار یابی شده از مطالعات پیشین (صدیق سروستانی و قادری، ۱۳۸۹؛ حسینی، ۱۳۹۷؛ حسین زاده فرمی، صادقی ده چشمه، ۱۳۹۸؛ مومبینی، حسین‌زاده و مومبینی، ۱۳۹۸؛ میر فردی و شهریاری، ۱۳۹۶) و مقالات ترجمه‌شده ساخته شده است. این پرسشنامه از دو بخش درست شده است. یک بخش به نقش تسهیل‌کنندگی نگرش‌های فرهنگی نسبت به اعتیاد در دانش‌آموزان می‌پردازد و در بخش دیگر نقش درمانی و شفابخشی (پیشگیری) فرهنگ در اعتیاد مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین برای تعیین اعتبار پرسشنامه فوق از نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید روان‌شناسی استفاده شده است. همچنین در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ پرسشنامه ذکر شده ۰/۷۶ برآورد گردید.

پرسشنامه شخصیت: پرسشنامه پنج عاملی نئو فرم بلند (NEO-PI-R) توسط (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲) ساخته شد. این پرسشنامه برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی در پنج عامل برون‌گرایی (E)، روان‌رنجوری (N)، وظیفه‌شناسی یا باوجدان بودن (C)، گشودگی نسبت به تجربه یا انعطاف‌پذیری (O) و تطابق‌پذیری یا توافق و یا دلپذیری (A) تهیه شده است و مشتمل بر ۲۴۰ گویه است. پرسشنامه پنج عاملی شخصیت و فرم تجدیدنظر شده آن برای جمعیت بهنجار تهیه شده و در طی ربع قرن گذشته بیشترین استفاده در کاربردهای پژوهشی و بالینی را داشته است. پس از آن که نظریه پنج عاملی شکل گرفت تحقیقات زیادی به منظور بررسی میزان اعتبار و روایی آن صورت گرفته است. مک کری و کاستا نشان دادند که در هر پنج عامل شخصیت، یکپارچگی و جامعیت وجود دارد (کاستا و مک کری، ۱۹۸۷). این پرسشنامه در ایران توسط سبک‌رو، حق‌بین و ابراهیم‌زاده (۱۳۹۵) مورد استفاده قرار گرفته و آلفای کرونباخ هریک از ابعاد شخصیت (روان‌رنجوری، باوجدان بودن، گشودگی نسبت به تجربه، برون‌گرایی و سازگاری) به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۸۳، ۰/۷۱، ۰/۷۴ و ۰/۷۴ گزارش گردید. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ کل پرسشنامه مذکور ۰/۷۸ برآورد گردید. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده بعد از بررسی پیش‌فرض‌های معادلات ساختاری، برازندگی مدل مورد از طریق شاخص‌های برازش مورد بررسی قرار گرفت و در ادامه نیز به آموزن فرضیه‌های مورد آزمون پرداخته شد.

۳. یافته‌های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا برازش مدل پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت که این نتایج در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول شماره ۱- شاخص‌های برازش مدل پیشنهادی

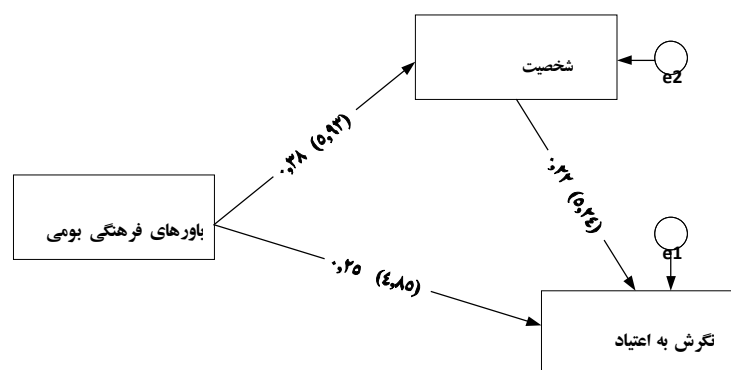
شاخص‌ها	مقادیر	دامنه مورد قبول	نتیجه
مجذور خی (χ^2)	۹۶/۳۳	> ۰/۰۵	-
درجه آزادی (df)	۳	-	-

1- Costa and McCree

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

مطلوب	<۵	۱/۲۸	مجدور خی بر درجه آزادی (χ^2/DF)
مطلوب	<۰/۰۸	۰/۰۵۸	ریشه میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA)
مطلوب	>۰/۹۰	۰/۹۷۶	شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)
مطلوب	>۰/۹۰	۰/۹۷۴	شاخص توکر-لویس (TLI)
مطلوب	>۰/۹۰	۰/۹۶۱	شاخص نیکویی برازش (GFI)

باتوجه به جدول شماره (۱) چون نسبت مجذور خی به درجه آزادی (۱/۲۸) کمتر از ۵ است، مقادیر شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب ($RMSEA=0.058$) کمتر از 0/08 بوده و همچنین مقادیر شاخص نیکویی برازش ($GFI=0.961$)، شاخص برازش غیرهنجار تاکر-لویس ($TLI=0.974$) و شاخص برازش تطبیقی ($CFI=0.976$) با ملاک-های مورد نظر همخوانی دارند، لذا مدل ارائه شده از برازش مناسبی برخوردار است. همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی معنادار بوده که نشان‌دهنده برازش مدل پیشنهادی در حد مطلوب است. در مرحله بعد، روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پژوهش باتوجه به مدل ارائه شده (شکل ۱) مورد بررسی قرار گرفت.

شکل شماره ۱- الگوی مدل پیشنهادی تأثیر باورهای فرهنگی بر نگرش به اعتیاد با نقش واسطه-ای شخصیت

چنانچه نتایج در شکل شماره ۱ نشان می‌دهد، ضریب استاندارد مسیر باورهای فرهنگی به نگرش به اعتیاد شده برابر با ۰/۲۵ می‌باشد ($\beta=0.25$) که در سطح تعیین شده

$P < 0.05$ معنادار می باشد ($\text{Sig} = 0.001$, $t\text{-value} = 4.85$)؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که افزایش/کاهش باورهای فرهنگی (بومی) می تواند به صورت مستقیم باعث افزایش/کاهش نگرش به مصرف مواد مخدر گردد. بنابراین، فرضیه پژوهش مذکور مبنی بر اثر مستقیم و معنادار باورهای فرهنگی (بومی) بر نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر خرم آباد مورد تأیید قرار می گیرد. نتایج مذکور در جدول شماره ۲ به صورت خلاصه ارائه شده است.

جدول شماره ۲- تأثیر مستقیم باورهای فرهنگی (بومی) بر نگرش به مصرف مواد مخدر

نتیجه	CR	ضریب مسیر	نوع متغیر	
			وابسته	مستقل
تأیید	۴/۸۵	۰/۲۵	نگرش به مصرف مواد مخدر	باورهای فرهنگی (بومی)

همچنین، همان گونه که در شکل شماره ۱ مشخص است، نتایج نشان داد مسیر مستقیم فرهنگ بومی به شخصیت ($\beta = 0.38$, $\text{CR} = 5.93$) و همچنین مسیر مستقیم شخصیت به نگرش به مصرف مواد مخدر ($\beta = 0.22$, $\text{CR} = 5.24$) معنادار می باشد و باتوجه به ضرایب مستقیم مسیرها، می توان ضریب غیرمستقیم را محاسبه نمود که مقدار ۰/۰۸ به دست می آید (0.38×0.22). حال معناداری این ضریب غیرمستقیم را می توان به طریق آزمون سوبل به طریق زیر نشان داد:

$$Z_{\text{Value}} = \frac{5.93 \times 5.24}{\sqrt{5.93^2 + 5.24^2}} = 3.93$$

جدول زیر نشان دهنده اطلاعات مربوط به آزمون این فرضیه می باشد.

جدول شماره ۳- تأثیر غیرمستقیم فرهنگ بومی با میانجیگری شخصیت بر نگرش به مصرف

مواد مخدر						
نتیجه	عدد معناداری	ضریب مسیر			نوع متغیر	
		کل	غیرمستقیم	مستقیم	وابسته	مستقل
تأیید	۳/۹۳	۰/۳۳	۰/۰۸	۰/۲۵	نگرش به	شخصیت فرهنگ

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

					مصرف مواد مخدر	بومی
--	--	--	--	--	-------------------	------

باتوجه به این که عدد معناداری این آزمون بیشتر از حد مطلوب بوده است ($Z > 1/96$) بنابراین، این فرضیه تأیید می‌شود. درواقع فرهنگ بومی قادر است با میانجی-گری شخصیت بر نگرش به مصرف مواد مخدر بر دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر خرم‌آباد تأثیرگذار باشد.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که نتایج جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، باورهای فرهنگی (بومی / محلی) بر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مواد تأثیر دارد. مطابق با بررسی‌های انجام‌شده، پژوهشی در ارتباط با نقش فرهنگ بومی در نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد یافت نشد، اما تحقیقات گویای نقش تسهیل‌گری فرهنگ (بومی) در گرایش به اعتیاد است (صدیق سروسنانی و قادری، ۱۳۸۹؛ حسینی، ۱۳۹۷؛ حسین زاده فرمی، صادقی ده چشمه، ۱۳۹۸؛ مومبینی، حسین‌زاده و مومبینی، ۱۳۹۸؛ میر فردی و شهریاری، ۱۳۹۶). همچنین، نتایج تحقیقات مختلف حاکی از نقش فرهنگ بومی / قومی در شفابخشی (درمان)، پیشگیری و یا کاهش اعتیاد است (آلدرته و همکاران، ۲۰۱۶؛ گینزبری، ۲۰۱۶؛ موناکو و همکاران، ۲۰۲۰؛ روان و همکاران، ۲۰۱۴؛ ماینا و همکاران، ۲۰۲۰ و شل، نیومن و فانگ، ۲۰۱۰)؛ بنابراین، می‌توان نتایج پژوهش حاضر را به‌طور کلی با تحقیقات ذکر شده همسو دانست. در تبیین تأثیرگذاری فرهنگ بومی در نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد می‌توان گفت که فرهنگ دارای عوامل مخاطره‌ای متعددی از جمله باورها و هنجارهای تشویق‌کننده، تقابل فرهنگ‌ها، انحطاط فرهنگی، گسیختگی جامعه و بی‌اعتمادی فرهنگی است که می‌توانند، نوجوانان را در معرض رفتارهای پرخطر، از جمله اعتیاد قرار دهد. علاوه بر این، آنومی یا از دست دادن هویت قومی سالم یک عامل مهم در گرایش به اعتیاد محسوب می‌شود به‌گونه‌ای که سلمکو، وود، تورمن (۲۰۰۶) معتقدند که بسیاری از مشکلات سوءمصرف مواد با از دست دادن فرهنگ سنتی مرتبط است؛ بنابراین باتوجه به خطراتی در فرهنگ‌های سنتی و بومی ایران از جمله (قوم لر) وجود دارد، گرایش

نوجوانان به اعتیاد دور از ذهن نیست. همچنین، نتایج پژوهش (مک کورمیک، ۲۰۰۰) نشان داد که رها شدن ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی بومی، بسیاری از مردم (بومی) را در یک زندگی دردناک و بی‌معنا قرار داده و سبب شده بسیاری از افراد به مواد مخدر یا مشروبات الکلی پناه ببرند تا اضطراب وجودی و دردهای خود را فراموش کنند. برای مراجعان بومی، درمان اعتیاد که امکان بازگشت به ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی آن‌ها را فراهم می‌کند، منجر به کشف معنای زندگی و در نتیجه بهبودی می‌شود. لذا عوامل محافظتی فرهنگی مانند پابندی به فرهنگ سنتی، ارزش‌ها، اصول اخلاقی و اعتقادی، هویت فرهنگی قومی و می‌تواند، سنگر مستحکمی در برابر اعتیاد ایجاد نماید. از طرفی فرهنگ ایرانی-اسلامی که حاصل تعامل فعال و سازنده اسلام با فرهنگ و تمدن تاریخ‌ساز ایران است، با تأثیر بر روی همه ارکان زندگی افراد، موجب پرورش ویژگی‌های مثبتی مانند خویشتن‌داری، تاب‌آوری و عزت‌نفس در نوجوانان شده است؛ بنابراین نوجوانان با پابندی به فرهنگ بومی و فرهنگ اسلامی و ایجاد عوامل محافظت‌کننده می‌توانند، سپر مستحکمی در برابر گرایش به اعتیاد ایجاد کنند. همچنین یکی از روش‌های مؤثر حفظ و ارتقای فرهنگ جامعه خانواده است. خانواده توسط سوء مصرف کنندگان بومی به‌عنوان دومین عامل مداخله‌ای مهم پس از حمایت معنوی توصیف می‌شود؛ بنابراین می‌توان ادعا کرد که خانواده هنوز در جوامع بومی، نهادی مرکزی است. از آنجا که سوء مصرف مواد با باورهای فرهنگی سنتی بومیان در مورد شجاعت، فروتنی و سخاوت و شرافت خانواده در تضاد است، تمامیت فرهنگی می‌تواند به‌عنوان یک عامل پیشگیری‌کننده و هم به‌عنوان یک عامل درمانی در سوء مصرف مواد عمل کند.

علاوه بر این، پژوهش شل، نیومن و فانگ (۲۰۱۰) نشان داد که سطوح بالاتر جهت‌گیری فرهنگی غربی (فاصله گرفتن از فرهنگ بومی) باعث افزایش انتظارات مثبت، کاهش انتظارات منفی و کاهش خودکارآمدی و در نتیجه نوشیدن بیشتر الکل در نوجوانان می‌گردد؛ بنابراین، جهت‌گیری فرهنگی بر نوشیدن الکل نوجوانان تأثیر می‌گذارد و این تأثیر تا حدی از طریق تأثیر جهت‌گیری فرهنگی بر انتظارات نوجوانان به نوشیدن الکل از طریق نقش واسطه‌ای خودکارآمدی است. داشتن جهت‌گیری فرهنگی غربی بیشتر و جهت‌گیری سنتی کمتر منجر به نوشیدن بیشتر الکل، خودکارآمدی کمتر و

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

خطر بیشتر افزایش انتظارات الکلی می‌شود. در نتیجه می‌توان گفت که فاصله گرفتن از ارزش‌های فرهنگی بومی با گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر و مصرف مواد رابطه دارد.

همچنین، نتایج نشان داد که متغیر فرهنگ بومی به‌طور غیرمستقیم از طریق ویژگی شخصیت بر نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد تأثیر دارد. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته پژوهشی در این زمینه انجام نشده است؛ اما نتایج تحقیق (هافستد و مک کری ۱، ۲۰۰۴) نشان داد که نمرات به‌دست‌آمده از ویژگی‌های شخصیت در ۳۳ کشور مورد بررسی با نمرات بعد فرهنگی دارای همبستگی است؛ بنابراین می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با آن‌ها همسو دانست. در تبیین این نتایج باید در نظر داشت که شخصیت و فرهنگ رابطه‌ای دوطرفه دارند. تحقیقات مختلف جامعه‌شناختی و روان‌شناسی نشان می‌دهد که ویژگی‌های فرهنگی یک جامعه تفاوت‌های شخصیتی بارزی را در میان اعضای آن جامعه در مقایسه با سایر جوامع ایجاد می‌کند. برای مثال، فرهنگ‌های مختلف ویژگی‌های شخصیتی متفاوتی مانند، برون‌گرایی، درون‌گرایی، هیجان‌پذیری آرامش و دوری از هیجان را در اعضای خود شکل می‌دهند. هر یک از این خصوصیات شخصیتی اثرات متفاوتی بر فرهنگ و گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. به‌عنوان نمونه تحقیقات مختلف از هیجان‌خواهی به‌عنوان عامل آمادگی به اعتیاد یاد کرده‌اند (مام شریفی و همکاران، ۱۳۹۸). در نتیجه با توجه به ویژگی‌های دوران نوجوانی و هیجان‌خواهی نوجوانان گرایش به رفتارهای پرخطر بخصوص زمانی که با موانع و مخاطرات فرهنگی مواجه می‌گردد، دور از انتظار نیست. همان‌طور که شخصیت افراد متأثر از فرهنگ جامعه است، شخصیت نیز تأثیرات متقابل و ظرفی بر فرهنگ اعمال می‌کند. هیجان‌خواهی نوجوانان می‌تواند، فرهنگ و رابطه آن با نگرش به اعتیاد را تحت تأثیر قرار دهد. موقعیت‌های عاطفی، انگیزشی و شناختی (ویژگی‌های شخصیتی) توسط محیط شکل می‌گیرد، همچنین، این ویژگی‌های شخصیتی بر واکنش‌های نوجوان نسبت به محیط و موقعیت‌هایی که انتخاب می‌کنند، تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین افراد شخصیت خود را از طریق یک فرآیند پویا، مستمر و معامله متقابل با محیط خود توسعه می‌دهند. در

پژوهش حاضر ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان بر رابطه‌ی فرهنگ بومی و نگرش به اعتیاد را تأثیر گذاشته‌اند. علاوه بر این، مدل پنج عاملی شخصیت (گشودگی به تجربه، برون‌گرایی، موافق بودن، وظیفه‌شناسی و روان رنجوری) که یکی از پذیرفته‌شده‌ترین مدل‌های شخصیتی ساختاری را پیشنهاد می‌کند، می‌تواند، به شکل‌های مختلفی رابطه فرهنگ با نگرش به اعتیاد در دانش‌آموزان تحت تأثیر قرار دهد. تحقیقات در مورد نقش هر یک از ۵ عامل شخصیتی به‌جز روان‌رنجوری متفاوت است. مثلاً در تحقیق (امان‌الهی و همکاران، ۱۳۹۲) نشان داد که برون‌گرایی با اعتیاد رابطه منفی دارد درحالی‌که در پژوهش (دوبی و همکاران، ۲۰۱۰) نشان داد که افراد معتاد در برون‌گرایی نمرات بالایی دارند. ویژگی شخصیتی برون‌گرایی، شامل ویژگی‌هایی از قبیل تحریک‌پذیری، میل به برقراری روابط بین فردی، پرحرفی، اعتمادبه‌نفس و ابراز هیجانات و احساسات به مقدار زیاد، می‌باشد؛ بنابراین، افراد دارای ویژگی برون‌گرایی با ابراز احساسات و اعتمادبه‌نفس بالا می‌توانند، نگرش منفی خویش را نسبت به مصرف مواد حتی زمانی که در مقابل مخاطرات فرهنگی (از جمله هنجارهای تسهیل‌گر) قرار می‌گیرند، حفظ نمایند. روان رنجوری یک تمایل طولانی‌مدت به یک حالت عاطفی منفی یا اضطراب است. روان رنجوری یک بیماری نیست بلکه یک ویژگی شخصیتی است. روان‌رنجورخویی تمایل به تجربه تأثیرات منفی از جمله خشم، اضطراب، خودآگاهی، تحریک‌پذیری، بی‌ثباتی عاطفی و افسردگی است. افراد با سطوح بالای روان‌رنجورخویی به استرس محیطی واکنش ضعیفی نشان می‌دهند، موقعیت‌های معمولی را تهدیدآمیز تفسیر می‌کنند و می‌توانند ناامیدی‌های جزئی را به‌عنوان ناامیدکننده‌ای طاقت‌فرسا تجربه کنند. درمجموع، روان‌رنجورخویی یک حوزه اساسی از شخصیت است که پیامدهای سلامت عمومی زیادی دارد و بر طیف وسیعی از نگرانی‌های مرتبط با سلامت روانی و جسمی تأثیر می‌گذارد. این امر به وقوع بسیاری از پیامدهای مضر زندگی کمک می‌کند و همچنین توانایی افراد را برای رسیدگی مناسب به آن‌ها مختل می‌کند. روان‌رنجوری مدت‌هاست که به‌عنوان یکی از حوزه‌های مهم و قابل توجه شخصیت شناخته شده است و به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان یک حوزه اساسی اختلال شخصیت و به‌طور کلی آسیب‌شناسی روانی

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

شناخته می‌شود (ویدیکر و التمان^۱، ۲۰۱۷).

مطابق تحقیقات دیگر (زرگر و غفاری، ۲۰۰۹ و کانگ^۲، ۲۰۲۲) ویژگی روان-رنجوری با اعتیاد رابطه مثبت دارد؛ بنابراین، با توجه به نظریه‌های خود انحرافی و نظریه رفتار مشکل‌ساز که مصرف مواد مخدر را نتیجه ویژگی‌های شخصیتی می‌داند (کانگ، ۲۰۲۲)، هر یک از ویژگی‌های روان‌رنجوری مانند (گرایش کلی به احساسات منفی، احساس شک به خود، احساس اضطراب یا تحریک‌پذیری، ثبات عاطفی ضعیف، افسردگی، ناتوانی در کنترل استرس و ناراحتی، خجالتی بودن، تغییرات خلق‌و‌خو، عدم انعطاف‌پذیری، نگرانی مزمن در مورد مسائل مختلف، تمایل به تفسیر موقعیت‌های خنثی به‌عنوان موقعیت تهدیدکننده، بزرگ‌نمایی مشکلات جزئی، احساس ناامیدی یا عصبانیت در مورد وقایع روزمره، احساس ترس یا احساس گناه و عزت‌نفس پایین) می‌تواند، سبب نگرش مثبت نوجوانان به مصرف مواد گردد؛ بنابراین، وقتی دانش‌آموز دارای ویژگی روان‌رنجوری در مقابل موانع و مخاطرات فرهنگی قرار می‌گیرد، به خاطر عدم مهارت-های لازم به اعتیاد و رفتارهای پرخطر دیگر گرایش پیدا می‌کند. از طرف دیگر ویژگی‌های منفی شخصیت روان‌رنجوری مانع استفاده فرد از ویژگی‌های مثبت فرهنگ بومی و ظرفیت بی‌ظنیر معنویت و دستورات دین مبین اسلام در پرورش ویژگی‌های مثبت و تاب‌آوری نوجوانان و اعضای جامعه در برابر آسیب‌ها و مشکلات می‌گردد. همچنین، مطابق تحقیقات (مغانلو و والیوند، ۱۴۰۱؛ ماشرفی و همکاران، ۱۳۹۹؛ کانگ، ۲۰۲۲؛ وینترز، مالوف و شوت^۳، ۲۰۲۲)، علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی و روان-رنجوری سایر ویژگی‌های شخصیتی (خوشایندی، وظیفه‌شناسی و انعطاف‌پذیری) هم به شکل‌های مختلف سبب گرایش مثبت یا منفی دانش‌آموزان به اعتیاد و مواد مخدر می‌گردد. لذا، ویژگی‌های شخصیتی که متأثر از فرهنگ هستند، خود نیز می‌توانند منشأ تغییرات ظرفیتی در فرهنگ (بومی) شوند؛ بنابراین شخصیت و هر یک از ۵ عامل شخصیتی (به‌طور کلی) می‌تواند، رابطه فرهنگ (بومی) و نگرش دانش‌آموزان به اعتیاد را

1- Widiger & Oltmanns

۲- Kang

۳- Winters, Malouff & Schutte

تحت تأثیر قرار دهد.

عوامل متعددی در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان نقش دارد. عوامل مرتبط با خانواده، عوامل مدرسه‌ای، همسالان، عوامل اجتماعی، نگرش‌ها و باورهای فرهنگی، باورهای مذهبی و عوامل ژنتیکی از جمله مهم‌ترین علل شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان به حساب می‌آید. فرهنگ به‌عنوان سیستمی از نمادها، باورها، ارزش‌ها، هنجارها و اعمالی که در میان مجموعه‌ای از افراد به‌هم‌پیوسته به اشتراک گذاشته‌شده، تعریف می‌گردد. فرهنگ به‌طور مستمر از طریق زبان‌ها، رسانه‌ها، مؤسسات و موارد مشابه منتقل و بازتولید می‌شود؛ بنابراین با توجه به تأثیر فرهنگ (بومی) بر موارد ذکر شده می‌توان فرهنگ را عامل اساسی شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان و نوجوانان دانست. به‌گونه‌ای که گوردون آلپورت، یکی از بنیان‌گذاران روان‌شناسی شخصیت، فرهنگ را برای درک شخصیت ضروری می‌داند. از آنجایی که فرهنگ اشکال مختلفی مانند فرهنگ‌های ملی، قومی، سیاسی، مذهبی، تکنولوژیکی و طبقات اجتماعی دارد، افراد می‌توانند هویت‌های فرهنگی متعددی داشته باشند که نشان‌دهنده تعلق آن‌ها به اشکال مختلف فرهنگ است (بنت-مارتینز و وانگ، ۲۰۲۳)؛ بنابراین شخصیت دانش‌آموزان و نوجوانان اقوام مختلف ایرانی از جمله دانش‌آموزان خرم‌آبادی نیز متأثر از فرهنگ بومی و باورهای دینی که یکی از ویژگی‌های بارز فرهنگ بومی (شیخ علی زهرایی، ۱۳۹۷) است، می‌باشد.

پیشنهاد می‌شود، برنامه‌های آموزشی و مدل‌های شایستگی فرهنگی، متناسب با فرهنگ بومی / محلی دانش‌آموزان طراحی و اجرا گردد، زیرا بسیاری از برنامه‌های آموزشی جهانی و ملی نیازهای دانش‌آموزان محلی را نادیده گرفته‌اند. مصرف مشروبات الکلی و اعتیاد دانش‌آموزان یک نگرانی آموزشی عمده است که باید از طریق فرهنگی به آن پرداخته شود (بروسون و همکاران، ۲۰۱۳). توجه به فرهنگ بومی در آموزش امری غیرقابل‌انکار است. لذا مدارس باید راه‌های حمایتی، سنتی و در حال تکاملی برای یادگیری دانش‌آموزان بومی پیدا کنند. در نتیجه، در مفهوم‌سازی برنامه‌های آموزشی بومی باید همه ابعاد فرهنگ بومی ذهنی، معنوی، عاطفی و فیزیکی در نظر گرفته شود. عدم

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

توجه به برنامه‌ها و نیازهای بومی بخصوص در مبارزه با مشکلات و آسیب‌ها از جمله اعتیاد محکوم به شکست است (پوتیا همکاران^۱، ۲۰۲۱). همچنان که (داسگوپتا^۲، ۲۰۱۷) در یک مرور سیستماتیک به شکست درمان اعتیاد به مواد مخدر به دلیل عدم بررسی پیشینه فرهنگی افراد معتاد به مواد مخدر اشاره نمود؛ بنابراین تدوین برنامه‌های آموزشی و درسی بدون توجه فرهنگ بومی اقوام مختلف ایرانی کارآیی چندانی ندارد. برای اثربخشی برنامه‌های آموزشی و درسی مبتنی بر فرهنگ بومی، مشارکت دادن جامعه، خانواده و معنویت ضرورتی انکارناپذیر است؛ بنابراین خانواده، سنت‌گرایی و معنویت باید در پیشگیری و درمان سوءمصرف مواد ادغام شوند تا از سوی گروه‌های قومی و نژادی مورد پذیرش قرار گیرد (مک کورمیک، ۲۰۰۰ و ریهنر^۳، ۲۰۱۰). معنویت و توجه به دستورات دین مبین اسلام از ویژگی بارز همه اقوام ایرانی است، در نتیجه توجه به ارزش‌های دینی شرط اساسی موفقیت برنامه‌های آموزشی و درسی مبتنی بر فرهنگ بومی اقوام ایرانی در درمان و پیشگیری از اعتیاد در دانش‌آموزان است. قطع ارتباط با ارزش‌ها و سنت‌ها سبب اضطراب وجودی و گرایش نوجوانان به الکل و مواد می‌گردد. کشف معنا و شفای حاصل برای مراجعان بومی از طریق اتصال مجدد به ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی امکان‌پذیر است. لذا توجه به معنویت در برنامه‌های آموزشی جوامع بومی برای اثربخشی ضرورت دارد.

بنابراین، لازم است که مسئولین آموزش پرورش و سازمان پژوهش و برنامه‌های آموزشی که مسئولیت تدوین کتب درسی را بر عهده دارد، به نیازهای دانش‌آموزان و فرهنگ بومی/ محلی هر یک از اقوام ایرانی توجه جدی داشته باشند. همچنین در درمان و پیشگیری از اعتیاد بهتر است، برنامه‌ها و طرح‌های درمانی متناسب با نیازهای مراجع و فرهنگ بومی تنظیم و اجرا گردد، زیرا ارائه درمان متناسب با نیازها و فرهنگ مراجع، میزان ماندگاری فرد در درمان افزایش می‌دهد که این امر می‌تواند، سبب موفقیت در درمان شود. از این‌رو، برنامه‌ها و رویکردهای مبتنی بر درمان بومی را می‌توان با رویکردها

۱- Putia

۲- Dasgupta

3- Reyhner

و تکنیک‌های رایج روان‌شناختی تقویت کرد و به مراجع عرضه نمود؛ بنابراین، لازم است؛ سازمان‌های مسئول در درمان و پیشگیری از اعتیاد از جمله سازمان بهزیستی، برای موفقیت در این زمینه به تقویت و تدوین طرح‌ها و برنامه‌های مبتنی بر شایستگی فرهنگی اقدام کنند.

امروزه جهانی شدن، یکنواختی فرهنگی غیربومی را به ملت‌ها تحمیل می‌کند. جهانی شدن فرهنگی مستلزم نفوذ فرهنگ‌های بیگانه به فرهنگ، هنجارها، ارزش‌ها و تغییر ساختار اجتماعی جوامع بومی است (دارامولا^۱، ۲۰۲۰). جهانی شدن فرهنگی بی‌عدالتی بی‌نظیری را در جوامع بومی ایجاد کرده است، رفتار مردم را به طرق مختلف تحت تأثیر قرار داده است و بسیاری از مردم را مجبور به اتخاذ سبک زندگی مبتنی بر منفعت شخصی، خودخواهی، فردگرایی کرده است و باعث شده مردم به فیلم‌ها، کالاهای، غذاهای خارجی ارادت و اشتیاق‌های روانی پیدا کنند (دارامولا و اویناد^۲، ۲۰۱۵)؛ بنابراین، این امپریالیسم فرهنگی به بهانه جهانی شدن در حال تحمیل ارزش‌های غربی به فرهنگ‌های بومی است تا رونق اقتصادی خود را بهبود بخشند (دارامولا، ۲۰۲۰). از طرفی باید در نظر داشت که توجه به فرهنگ بومی به معنای بی‌توجهی به جهانی شدن و یا در امان بودن نیست. جهانی شدن به معنای از دست رفتن مرزبندی‌های مصنوعی است (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱)؛ بنابراین، جهانی شدن فرهنگ به معنای، جهانی شدن ارزش‌ها، سنت‌ها و هنجارهای پایدار یک یا چند فرهنگ است. پدیده چند فرهنگی هرچند بیانگر تنوع و تکثر است ولی درعین حال مستلزم وحدت نیز هست (سپهرنیا، ۱۳۹۰)؛ بنابراین به جای آنکه جهانی شدن را دلیلی بر تخریب فرهنگ‌های بومی و غرب‌زدگی بدانیم، می‌توانیم پدیده چند فرهنگی را به‌عنوان عقلانیت جهانی و عاملی برای رشد و توسعه در نظر بگیریم. این موضوع سبب می‌گردد؛ فرهنگ‌های بومی نقش مکملی را برای یکدیگر ایفا کنند و فرهنگ جهانی را غنا بخشند. فرهنگ‌های بومی با شناخت و تحلیل فرهنگ‌های غربی و جهانی، از ارزش‌ها و پتانسیل‌های ممتاز تأثیر پذیرفته و در برابر فرهنگ‌های ضدارزشی که موجب از میان رفتن اصالت انسانی می‌شوند واکنش تدافعی اتخاذ می‌کنند. در نتیجه برای در امان بودن نفوذ فرهنگ‌های غربی و سودجویانه و دارای سوگیری

1- Daramola

2- Daramola, B Oyinate

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

باید ارزش‌ها، اعتقادات و ظرفیت‌های فرهنگ بومی را شناخت و به آن‌ها پایبند بود. فرهنگ ایران بسیار غنی، متمدن و میراث فرهنگی تاریخی ایرانی، در جهان بی‌مانند است. فرهنگ‌های بومی ایران با تکیه بر آداب و رسوم، میراث فرهنگی و تاریخی، هنجارها و آیین‌های باستانی و ظرفیت‌های بی‌نظیر دین اسلام و فرهنگ اسلامی مانند جامعیت و کامل بودن، ذاتی بودن جهان‌شمولی، الهی و فطری بودن و دعوت به عقلانیت و غیره می‌تواند به شناسایی هرچه بیشتر و بهتر خود به جهانیان پردازد و از آسیب دیدن و غرب‌زدگی جلوگیری نماید و با استفاده از این فرصت‌های بالقوه و غلبه بر چالش‌های جهانی شدن، ارزش‌های خود را پایدار نمایند و به جهانی شدن فرهنگ ایرانی - اسلامی بینجامد؛ بنابراین فرهنگ بومی ایرانی - اسلامی در تعامل با سایر فرهنگ‌ها و جذب ارزش‌های مثبت آن‌ها، امور ناسازگار با فرهنگ خود را طرد نموده و با غنی کردن فرهنگ بومی مانع نفوذ عناصر محوری دیگر فرهنگ‌ها می‌گردد. لازمه این کار شناخت ظرفیت بالقوه فرهنگ‌های بومی، شناخت عوامل مخاطره‌آمیز و محافظت‌کننده فرهنگ بومی و درونی کردن ارزش‌های فرهنگی و خودباوری است.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به حجم بالای ابزار خود گزارش دهی اشاره کرد که ممکن است، تعمیم‌پذیری داده‌ها را با تهدید مواجه سازد. پیشنهاد می‌شود به شناسایی و تقویت عوامل مخاطره‌ای و محافظت‌کننده فرهنگ بومی در مناطق مختلف کشور اقدام شود. همچنین توصیه می‌شود، عوامل تأثیرگذار بر فرهنگ و به تبع عوامل تأثیرگذار بر نگرش دانش‌آموزان و نوجوانان از جمله شخصیت مورد توجه قرار گیرد و آموزش‌های لازم ارائه گردد.

منابع

- امان الهی، عباس؛ اصلانی، خالد؛ مضری ابراهیمی، ناصر؛ درخور، فاطمه (۱۳۹۲). بررسی رابطه عملکرد خانواده و ویژگی‌های شخصیتی با آمادگی اعتیاد، دو فصلنامه مشاوره کاربردی، دوره سوم، شماره ۱: ۷۶-۶۳.
- حاج شیخ علی زهرایی، مریم (۱۳۹۷). رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و باورهای دینی. تهران: انتشارات نظری.
- حجت، سید کاوه؛ آزادی، ابوالفضل؛ منادی زیارت، حدیثه؛ نوروزی خلیلی، مینا؛ حاتمی، سید اسماعیل؛ رضایی، مهدی (۱۳۹۴). اثربخشی شناخت درمانی گروهی عوارض تریاک در نگرش به اعتیاد نوجوانان دارای والد معتاد، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، دوره بیست و دوم، شماره ۴: ۳۵۸-۳۴۹.
- حسین زاده فرمی، مهدی؛ صادقی ده چشمه، ستار (۱۳۹۸). تبیین مصرف مواد مخدر در بین اقوام منطقه مرکزی شهر کرد، مسائل اجتماعی ایران، دوره دهم، شماره ۲: ۱۲۹-۱۱۱.
- حسینی، محمد شریف (۱۳۹۷). تحلیل عناصر فرهنگی و عادات فرهنگی مردم در خصوص آسیب اجتماعی اعتیاد در روستای مرزيجران از توابع اراک، فصلنامه دانش انتظامی پلیس استان مرکزی، دوره هشتم، شماره ۱: ۱۲۲-۹۵.
- سپهرنیا، رزیتا (۱۳۹۰). بررسی نقش جهانی شدن در شکل‌گیری خاص گرایی‌های فرهنگی. فصلنامه مطالعات راهبری جهانی شدن، شماره ۵: ۱۴۱-۱۲۱.
- سبک‌رو، مهدی؛ حق‌بین، عالیہ؛ ابراهیم‌زاده، رضا (۱۳۹۵). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی پنج عاملی نئو با تعادل کار و زندگی در دانشگاه یزد. فصلنامه آموزش عالی ایران، شماره ۳۰: ۱۱۲-۱۳۰.
- صدیق سروسنانی، رحمت‌الله؛ قادری، صلاح‌الدین (۱۳۸۸). هنجارهای تسهیل‌کننده مصرف مواد مخدر (تریاک و نظایر آن) در میان خرده فرهنگ‌های قومی در ایران. فصلنامه دانش انتظامی، دوره دهم، شماره ۲: ۱۰۹-۸۲.
- عراقیه، علیرضا؛ فتحی واجارگاه، کورش؛ برزگر، نادر و مرادی، سعید (۱۳۹۰). توسعه سرمایه انسانی در آموزش عالی از طریق احترام به تنوع فرهنگی دانشجویان، نشریه مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی. دوره چهارم، شماره ۲، ۸۵-۹۹.
- قاسمی، حاکم و ناظری، زهرا (۱۳۹۱). فرهنگ ایرانی در عصر جهانی شدن. (مورد

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

مطالعه فرهنگ نوروز). نشریه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، دوره سیزدهم، شماره ۱۹: ۱۱۲-۹۷.

- مام‌شریفی، پیمان؛ کورانی، زینب؛ درتاج، فریبرز؛ حق محمدی شراهی، قباد و سهی، مجید (۱۳۹۹). در پژوهش تدوین مدل پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد بر اساس باورهای فراشناختی و هیجان‌خواهی با نقش واسطه‌ای پنج عامل بزرگ شخصیت، مجله علوم روان‌شناختی، دوره نوزدهم، شماره ۹۴: ۱۲۲۹-۱۲۱۹.

- مغاللو، مهناز و والیوند، یاسر (۱۳۹۹). مدل‌یابی گرایش به اعتیاد بر اساس صفات مدل پنج عاملی شخصیت با میانجیگری تاب‌آوری در دانشجویان، فصلنامه اعتیاد پژوهی، دوره شانزدهم، شماره ۶۳: ۲۸۴-۲۶۷.

- مومینی، محمدعلی؛ حسین زاده، علی حسین؛ مومینی، آرزیتا (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر بر مبنای رویکرد کج‌رفتاری (مورد مطالعه: جوانان شهر اهواز)، فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره سیزدهم، شماره ۳: ۱۹۷-۲۲۸.

- میرفردی، اصغر؛ شهریاری، مرضیه (۱۳۹۶). مطالعه قوم‌نگارانه هنجارها و توصیه‌های عامیانه تشویق‌کننده مصرف مواد مخدر (مورد مطالعه: قوم عرب شهرستان اهواز، فصلنامه اعتیاد پژوهی، دوره یازدهم، شماره ۴۳: ۱۰۶-۱۲۵).

- ناعمی، محمدعلی و تاج‌آبادی، طاهره (۱۳۹۶). تأثیر آموزش گروهی عوارض سوءمصرف مواد بر نگرش به اعتیاد دانش‌آموزان دختر دبیرستانی دارای والد معتاد (مطالعه موردی)، فصلنامه اعتیاد پژوهی، دوره یازدهم، شماره ۴۳: ۱۰۱-۸۵.

- Abbott, P. & Chase. M. D. (2008). Culture and Substance Abuse: Impact of Culture Affects Approach to Treatment. *Psychiatric Times*, 25 (1).

Abdullayev, S. (2020). Role of the culture for formation of the attitude, *Technium Social Sciences Journal*, 14, 354-362.

-Alderete, E., Gregorich, S. E., Monteban, M., Kaplan, C. P., Mejia, R., Livaudais-Toman, J., Pérez-Stable, E. J. (2016). Effect of appreciation for Indigenous cultures and exposure to racial insults on alcohol and drug use initiation among multiethnic Argentinean youth. *Preventive Medicine*, 58, 60- 68.

-Betancourt, J.R. (2006). Cultural competence and medical education: many names, many perspectives, one goal. *Academic Medicine*; 81(6): 499-501.

- Brorson, H. H., Arnevik, E. A., Rand-Hendriksen, K. & Duckert, F.(2013). Drop-out from addiction treatment: A systematic review of risk factors. *Clinical Psychology Review*, 33.
- Carvajal, S. & Young R. S. (2009). Introduction to the Proceedings for the Conference: Culturally Based Substance Abuse Treatment for American Indians/Alaska Natives and Latinos. *J Ethn Subst Abuse*. 8(3): 207-222.
- Chiu, C-Y., Gelfand, M.J., Yamagishi, T., Shteynberg, G., Wan, C.(2010). Intersubjective culture: the role of intersubjective perceptions in cross-cultural research. *Perspect. Psychol. Sci*. 5(4):482-93
- Daramola, F. (2020). Globalization and African Culture: The Nigerian Experience, *The International Journal of Humanities & Social Studies*, 8 (1), 270-275.
- Daramola, I., Oyinade, B. (2015). Impact of Cultural Globalization on Africa: The Role of Western Media, *International Journal of Education and Research*, 3 (3).
- Dasgupta, A. (2017). Alcohol, Drugs, Genes and the Clinical Laboratory: An overview for healthcare and safety professionals (pp. 89-105). Academic Press.
- Dennhardt, A. A., & Murphy, J. G. (2013). Prevention and treatment of college student drug use: A review of the literature. *Addictive Behaviors*, 38(10), 2607-2618.
- Dogutas, A. (2023) Sociological Influences on Addiction: Culture and Ethnicity. *Open Journal of Social Sciences*, 11, 617-629.
- Dubey, C., Arora, M., Gupta, S., & Kumar, B (2010). Five Factor correlates: A comparison of substance abusers and nonsubstance abusers. *Journal of the indian academy of applied psychology*, 36, 107- 114.
- Epplé, S., Thubauville, S. (2012). Cultural diversity in Ethiopia between appreciation and suppression. *Paideuma*, 58:153-166.
- Gainsbury, S. (2017). Cultural competence in the treatment of addictions: Theory, practice and evidence. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(4):987-1001.
- Gonzalez, C. F, Garfinkle, J. (2003). Critical issues in the development of culturally relevant substance abuse treatments for specific minority groups. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 27:1381- 1388.
- Gray, K. M, Squeglia L. M. (2018). Research Review: What have we learned about adolescent substance use? *J Child Psychol Psychiatry*, 59 (6):618-27.
- Guenzel N., Dai, H. D., Dean, L. (2023). Context of substance initiation among urban Native Americans: an exploratory retrospective case-control

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

study. PeerJ. Nov 27,11, e16482.

- Hamidullah, Sh., Thorpe, H. H. A., Frie, J. A., Mccurdy, R. D & Khokhar, J. Y. (2020). Adolescent Substance Use and the Brain: Behavioral, Cognitive and Neuroimaging Correlates. *Frontiers in Human Neuroscience*, 14, 298.

- Harris, E., McFarland, J. (2000). The Assessment of Cultural Protective Factor Among Native Americans: The Survey of Nez Perce Culture. Paper presented at the Annual Meeting of the American Evaluation Association.,

- Hofstede G & McCrae, R. (2004). Personality and Culture Revisited: Linking Traits and Dimensions of Culture, *Cross-Cultural Research*, 38 (1).

- Hostovesky, M., Prokop, P. The relationship between internet addiction and personality traits in Slovak secondary schools students. *JAMSI*, 2018, 14(1), 83-101.

- Huey Jr, S. J., Tilley, J. L., Jones, E. O., & Smith, C. A (2014). The contribution of cultural competence to evidence-based care for ethnically diverse populations. *Annual Review of Clinical Psychology*, 10, 305-338.

- Kang, W. (2022). Big Five personality traits predict illegal drug use in young people, *Acta Psychologica*, 231, 103794.

- Kataoka S, Novins D. K, DeCarlo Santiago, C.(2010). The practice of evidence-based treatments in ethnic minority youth, *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am*, 19:775-789,.

- Kaur L. R., Novins, D. (2012). The Role of Culture in Substance Abuse Treatment Programs for American Indian and Alaska Native Communities, *Psychiatric Services*, 63 (7), 686- 692.

- Kim, P. Y., Kendall, D. L., & Cheon, H. (۲۰۱۶). Racial microaggressions, cultural mistrust, and mental health outcomes among Asian American college students. *American Journal of Orthopsychiatry*. Advance online publication. doi: ۱۰.۱۰۳۷/ort۰۰۰۰۲۰۳.

- Lu, G. J., Benet-Martínez, V & Wang, L. Ch. (2023). A Socioecological-Genetic Framework of Culture and Personality: Their Roots, Trends, and Interplay, *Annual Review of Psychology*, 74, 363-390.

- Maina, G., Mclean, M., Mcharo, S., Kennedy, M., Djiometio, J., King, A. (2020). A scoping review of school-based indigenous substance use prevention in preteens (7-13 years), *Subst Abuse Treat Prev Policy*,

15:74.

- McCarty, T. L., Lee, T. S (2014). Critical Culturally Sustaining/Revitalizing Pedagogy and Indigenous Education Sovereignty. *Harvard Educational Review*, 84 (1): 101-124.
- McCormick, R. M.(2000). Aboriginal Traditions in the Treatment of Substance Abuse. *Canadian Journal of Counselling / Revue canadienne de conseil*, 34: 1, 25-32.
- Meruelo, A. D, Castro N., Cota, C. I., Tapert, S.F. (2017). Cannabis and alcohol use, and the developing brain, *Behav Brain Res*. 15, 325, 44-50.
- Monaco, G. L., Bonetto, E., Codaccioni, C., Araujo, M. V., Piermattéo, A. (2020). Alcohol 'use' and 'abuse': when culture, social context and identity matter: Alcohol 'use' and 'abuse', *Current Opinion in Food Science*, 33, 9- 13.
- Morris, M. W., Chiu C., Liu, Z. (2015). Polycultural psychology. *Annual Review of Psychology* 66 (1), 630- 659.
- Nasim, A., Fernander, A., Townsend, T. G., Corona, R & Belgrave, F. Z (2011). Cultural Protective Factors for Community Risks and Substance Use Among Rural African American Adolescents. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 10, 4, 319- 336.
- Nickerson, Mark, LICSW (2016). *Cultural Competence and Healing Culturally Based Trauma With EMDR Therapy*. New York: Springer Publishing Company.
- Oyserman D. (2017). Culture three ways: culture and subcultures within countries. *Annual Review of Psychology*, 68, 435-63.
- Park-Lee, E., Lipari, R. N., Bose, J., Hughes, A., Greenway, K., Glasheen, C., Herman-Stahl, M., Penne, M., Pemberton, M., & Cajka, J (2018). Substance use and mental health issues among U.S.-born American Indians or Alaska Natives residing on and off tribal lands. *Substance Abuse and mental health services administration*. 7 (11).
- Plummer, C. A., Njuguna, W. (2009). Cultural protective and risk factors: Professional perspectives about child sexual abuse in Kenya. *Child Abuse & Neglect*, 33, 524-532.
- Putia, S., Phukaoa, D., Tapintab, D., Sherer, P. P. (2021). Model of the cultural competence and cognitive behavioral therapy for drug addiction rehabilitation in the 3 southern border provinces of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 42, 753-760
- Reilly, R., Gendera, S., Treloar, C., Roe, Y., Conigrave, K., Azzopardi, P., Ward, J (2020). Identifying risk and protective factors, including culture and identity, for methamphetamine use in Aboriginal and Torres Strait Islander communities: Relevance of the 'communities that care'

عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان متوسطه.....

- model. Social Science & Medicine, 266, 113451.
- Reyes-García, V., Gravlee, C. C., McDade, T. W., Huanca, T., Leonard, W. R., Tanner, S. (2010). Cultural consonance and psychological well-being. Estimates using longitudinal data from an Amazonian society, *Cult. Med. Psychiatry*, 34(1):186-203.
 - Reyhner, J. (2010). Indigenous language immersion schools for strong indigenous identities. *Heritage language journal*. 7(2), 138- 152.
 - Rockey, R., Hong, J. I., Caroline E., Callie, K. (2016). A study of the effectiveness of the Gifts of the Seven Directions Alcohol Prevention Model for Native Americans: Culturally sustaining education for Native American adolescents, *Contemporary Educational Psychology*, 47, 24-31.
 - Rowan, M., Poole, N., Shea, B., Gone, J. P., Mykota, D., Farag, M., Hopkins, C., Hall, L., Mushquash, C., Dell, C (2014). Cultural interventions to treat addictions in Indigenous populations: findings from a scoping study, *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 2014, 9:34.
 - Shell, D. F., Newman, I.M., & Fang, X. (2010). The Influence of Cultural Orientation, Alcohol Expectancies, and Self-efficacy on Adolescent Drinking Behavior in China, *Educational Psychology Papers and Publications*. 173.
 - Soto, C.; West, A. E.; Ramos, G. G.; Unger, J.B (2020). Substance and Behavioral Addictions among American Indian and Alaska Native Populations. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 2974.
 - Squeglia, L. M., Gray, K. M. (2016). Alcohol and Drug Use and the Developing Brain. *Curr Psychiatry Rep*, 2016, 18(5):46.
 - Szelemko, W. J., Wood, J.W., Thurman, P. J. (2006). Native Americans and alcohol: past, present, and future. *J Gen Psychol*, 133:435-451.
 - Van Dijk, C. F., Rowan, M., Dell, C., Mushquash, C., Hopkins, B., Fornssler, B., Hall, L., Mykota, D., Farag, M & Shea, B. (۲۰۲۱). Honoring Indigenous culture-as-intervention: Development and validity of the Native Wellness Assessment, *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, ۱-۳۸.
 - Wheeler, P. B., Stevens-Watkins, D., Moody, M., Dogana, J., Lewis, D. (2019). Culturally relevant risk and protective factors for nonmedical use of prescription opioids among incarcerated African American men. *Addictive Behaviors*, 93, 46- 51.
 - Widiger, T. A & Oltmanns, J.R. (2017). Neuroticism is a fundamental

domain of personality with enormous public health implications, World Psychiatry, 16 (2): 144–145.

-Wood, A. P., Dawe, S., & Gullo, M. J (2013). The role of personality, family influences, and prosocial risk-taking behavior on substance use in early adolescence. Journal of Adolescence, 36(5), 871-881.

- Wong, H. M. A. (۲۰۱۳). How culture shapes personality: a preliminary study, Pepperdine University, Graduate School of Education and Psychology, A clinical dissertation for the degree of Doctor of Psychology.

- Zargar, Y & Ghaffari, M. (2009). Simple and Multiple Relationships between Big-Five Personality Dimensions and Addiction in University Students. Iranian Journal of Public Health, 38 (3).

- Zhao, Y., Qin, F., Han, S., Li, S., Zhao, Y., Wang, H., Tian, J & Cen, X. (2022). Micro RNAs in drug addiction: Current status and future perspectives. Pharmacology & Therapeutics, 236, 108215.

